

Niels Bo Poulsen: *Den Store Fædrelandskrig: Statsmagt og mennesker i Sovjetunionen, 1939-55*, København: Høst & Søn 2007. 440 s.

I de seneste år er der i Rusland, England, USA og Tyskland udkommet mange bøger om den Store Fædrelandskrig, som Anden Verdenskrig blev kaldt i Sovjetunionen, så en dansk version af historien om den sovjetiske side i krigen er meget velkommen. Niels Bo Poulsen er ph.d. i historie og ansat i Udenrigsministeriet. Han har sat sig grundigt ind i den nyeste historiografi fra forskellige lande, han bruger trykte kildesamlinger og dagbøger fra Rusland, og sidst, men ikke mindst, har han foretaget originalforskning i russiske, litauiske, tyske og danske arkiver, hvilket giver værket stor autoritet.

Bogens undertitel varsler dækning af både statsmagt og mennesker, og det gør i hvert fald denne anmelder glad, når almindelige mennesker får plads i historieskrivningen. Især sovjetisk historie har været meget fokuseret på statsmagten, og ikke mindst historieskrivningen om Den store Fædrelandskrig har gennem årene været så præget af et militært og politisk fokus, at vi indtil for nylig ikke fik meget at vide om livet i Sovjetunionen under krigen. Selvom statsmagten også fylder meget i Poulsens historie, vil jeg her fokusere mest på hans behandling af krigens indflydelse på de sovjetiske borgere. Det er nemlig her, en dansk læser kan finde ud af, hvordan de blandede grupper af ofte uerfarne soldater havde det på fronten. Hvordan gik livet videre i storbyerne og ude på landet? Hvordan var hverdagen under besættelsen i Leningrad? Og sidst, men ikke mindst, hvordan kom det sovjetiske samfund overhovedet videre efter en krig, hvor op til seksogtyve millioner sovjetiske borgere mistede livet?

Det er godt, at Poulsens bog går helt op til 1955, da det netop var det år, at magtkampen efter Stalins død blev løst, og Sovjetunionen under Krustjovs ledelse igen begyndte at arbejde sammen med stormagterne USA, England og Frankrig på en måde, de ikke havde gjort siden under Anden Verdenskrig. Det er derfor dejligt, at kapitlerne fem, seks og syv, som handler om begyndelsen af Den kolde Krig og om hverdagslivet efter sejren, tager sig af alt fra de menneskelige til de materielle tab i det sovjetiske samfund. Her fortælles der om, hvordan genopbygningen var præget af hungersnød i især Rusland og Ukraine i årene 1946-47, den øgede urbanisering, idet mange demobiliserede soldater ikke vendte tilbage til landsbyerne, og den demografiske ubalance som har haft konsekvenser i Rusland indtil i dag, hvor det stadig er et politisk tema.

De første fire kapitler handler om vejen til krigen og krigen selv og fylder mest i bogen. Her får vi viden om alt fra strategi og ledelse til hverdagen i de besatte områder foruden de primitive forhold, Den røde Hærs soldater levede under. Poulsens brug af breve og dagbøger, som han væver sammen med den nyeste historiografi, er særdeles vellykket, og den eneste milde kritik af hans brug af kilder er mod hans lidt ukritiske brug af en informativ, men problematisk kildegruppe fra Stalin-

tiden, nemlig indberetninger fra møder, som partiafdelingerne rundt om i landet havde med befolkningen. Indberetningerne blev sendt til Moskva med henblik på at rapportere om humøret i landet (se f.eks. s. 238-39). Det er en af de store (uløste) debatter omkring kildematerialet fra Stalins tid, hvorvidt man kan bruge administrative kilder til at bevidne både humørtilstanden og oprigtige meninger hos befolkningen, men hvis man er bevidst om den problematik, og gør læseren opmærksom på den, kan disse rapporter i sammenhæng med andre materialer give et indblik ind i, hvad almindelige mennesker mente om Stalins styre, om krigen og om hverdagslivet i Sovjetunionen.

Den store Fædrelandskrig er stadig meget til stede i nutidens Rusland, og selv om der er få veteraner tilbage, har kulten omkring den Store Fædrelandskrig, som fik en særdeles stor udbredelse i Sovjetunionen under Brezhnev, vedligeholdt krigens status i Rusland. Det nuværende statsapparat gør desuden deres til at sikre, at krigen forbliver i hukommelsen på den opvoksende postsovjjetiske generation, hvilket er et godt eksempel på politisk styret historiebrug i nutidens Rusland.

Selv om Poulsens bog ikke dækker myten om krigen helt op til i dag, er hans bog meget nyttig og kan udmærket bruges som introduktion til de store begivenheder, der fandt sted i Sovjetunionen. Jeg vil anbefale mine danske studerende at læse bogen, fordi den er omfattende og giver god indsigt i de forskellige historiske fortolkninger af Den store Fædrelandskrig. Det er navnlig prisværdigt, at Poulsen skriver en kildekritisk epilog, hvor han giver læserne et indblik i udviklingen i historiografien i både Sovjetunionen og senere Rusland samt i Den vestlige Verden og gør opmærksom på problemer med adgang til russiske arkiver, som er hovedårsagen at det stadig er meget vi ikke ved om både statsmagten og menneskelivet i Sovjetunionen under den anden verdenskrig. Poulsens bog giver således danske læsere en arkivbaseret, kritisk, afbalanceret og informativ oversigt over den nyeste viden om den Store Fædrelandskrig.

ROSA MAGNUSDOTTIR, PH.D, ADJUNKT,
INSTITUT FOR HISTORIE OG OMRÅDESTUDIER,
AARHUS UNIVERSITET.